

ИЗЛАЗИ ТРИПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ ШЕСДЕСЕТ ГРОША ГОДИШЊЕ.

ГОДИНА

4

1867

ВОЈИН

БРОЈ

13

1. Маја

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ

изд. и уређ. Драгашевић официр.

Стратигија и Железњаци с француског превео М. Н. Илић, штаб. офиц. — Војнички Геније, (Из Клаузевица) превео А. Протић официр. — Ратна срећа, превео с француског штабни официр
Мих. Н. Илић.

СТРАТИГИЈА И ЖЕЛЕЗЊАЦИ.

Од капетана Х. В. Тајлара.

(Преведено на франц. из Army and Navy Journal, de New-York).

СРПСКИ

Мих. Н. Илић, штаб. офиц.

Не давно у чланку *Royal United Service Institution of England*, разложи капетан Тајлар интересно питање — одношај железњака према стратигији. Корисно ће бити да га и ми чујемо.

У почетку опомиње нас на оно познато мњење славног ратника последњег века, Маршала Сакса, — да су т. ј. у операцијама ратним ноге важније од руку. По тој идеји он спомиње више других писаца који веле, да цела тајна ратовања стоји у кретању, и да је ово често доносило победе још пре битке. Стратигија је вештина кретања војних сила по датоме терену, под што је могуће бољим околностима.

У практичном ратовању, као год и у тактици за време боја, постижење цели стоји у добивеном вре-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

мену и одсудном тренутку; затим у кварењу комуникација непријатељских, а да то не штети наше сопствене, које умедосмо сачувати; и не обзирући се ни на какво политичко призрење, рат је од почетка па до свршетка — борба кретања.

Железњаци, што олакшавају кретање војске и што брзо превлаче потребан материјал, имаће све веће и веће важности у операцијама ратним. У Инглеској од прилике на 12,000 миља простиру се железњаци, у целом осталоме свету тек преко 113,000 миља дужине.

На ваљан железњак, а који има две стазе, рачуна Тајлар да се једна пољска батерија може увући за 45 минута; за овај маневар ваља један трен од шесторо кола, 20 тронкса и брек-вонса, и 57 вагона за штале свега 83 кола.

За коњичку регименту од 400 коња и 500 људи, требало би 135 вагона за штале и 25 других кола, а могла би се увести по споду удешеном за 4 трена.

Корпус, састављен из две бригаде, са по две пешачке регименте, једном коњичком региментом и једном пољском батеријом, — сместио би се у 16 трена.

Капетан Тајлар подсећа нас на подобне операције у последњем Талијанском рату 1859, и примећава, колику услугу принеше Французима железњаци од Александрије к Версају, Новари и Милану, за време оног славнога крилног кретања, које материјално принуди ђенерала Ђулаја да промени свој план битке. Да је пак он за времена мислио на ово движење, могао би као гром на Французе пасти,

променио би фазу ратних операција и може бити ускорио би свршетак војевању.

Потреба што скоријих извештаја расте сразмерно према брзини, са којом се напад може извршити или позиција задобити. Тако исто, што год железњак већу улогу у стратегији добијао буде, све ће се брижљивије обраћати пажња на организовање сигнала војске, и његов механизам усавршиће се што боље. Французи врло много имају да захвале у овом рату начину, с којим употребише железњаке, које у руди имађаху. Прво могоше да подрепе корпус ђенерала Фореја, за време боја код Монтебела; по том нагло се окренуше ка северу и као заишавши, изненада, лако и брзо, дођоше на Мантову, — што све при другим околностима не би испало; мостови железњака на преласцима река, беху им здраво важне точкѣ. За тим, железњак им беше корисовао у битци код Мађенте. Он им олакша долазак помоћне војске; насип железњака служаше им као грудобран; у рову његовом сакрише се стрелци, ограда беше им палисадована тврђа; наизад, у најкритичнијем часу борбе, штација железњака послужи им као брвнара.

Ако се пређе на друго поље ратних операција, у Америку, видеће се да железњаци и реке, у односу на брзо прелажење одстојања и на незгодност обичних путова у војничком смислу, — принеше и тамо знаменитих користи. Често је жељезна пруга једино употребљиво средство за саобраћај и преносај, и то како за трупу тако и заиру и уопште поткрепења. Железњак и сам постаје точка за нападање. Ту се гледи да се подигну жељезне полуге,

да се запале дрвене грађевине, да се узапте и по-кваре справе (машине), вагони и тронкси, и да пут за неко време не може да ради. Свакојако се проба и бори да се дочепају рашљеви,*) који су у стратигијском погледу, од прве важности. Осудица у жељезним пругама за одржање стаза, као год и справа и движног материјала, задаваше Југовцима озбиљних тешкоћа око транспорта, и без железњака, они не би могли развити своје силе у такој размери и с толиким успехом. Железњак беше им поглавити савезник; он је кључ, којим можемо да схватимо већину њихових унутрашњих операција. Мрежа њихових жељезних путова довољно нам је, па да познамо стање свију њихових позиција; исто тако велике реке, са стране противне, помогле су јако војсци Северњака у операцијама њиховим. Велика северна војска никад се не одвоји од мора или пловне реке више од једнога марша; а највећа војска конфедератоваца никад не оде далеко од својег железњака. Шта више, кад не имађаху на руци железњака, никад не могоше добити помоћи, а још мање да продуже борење или да реше победу. Битка код Бил-Рона имађаше за цел да заузме Менесес Цаншпан. Изненадни повратак Цексана, вели Стонуол, који дође жељезним путем из Шенендо Волеа, приписује се више, него и који други узрок, погрешци ђенерала Мак Лена, у Чикомани, и та епизода може бити једна је од најинтересантнијих и најпоучљивијих у рату.

Капетан Тајлар наводи још ратове Тенеса и Ми-

*) Р а ш а љ, називамо оно место где железан пут пође на рашље (bifurcation). Др.

сисипи, и показује колико њихне операције имају да захвале железним путовима. Он извлачи за тим, за ово питање, следећа закључења:

1-во. Железни путеви кад се имају у руци, могу често играти врло корисну улогу на пољу ратном, — као помоћно средство преношаја трупа, и као главно средство довожења помоћи и заире.

2-го. Железњаке много је лакше покварити него ли обичне путеве: као год и што их је доста лако поправити да нас за неко време служе.

3-ће. Ваљан железњак, са једном стазом у разне правце и са потребном справом, довољан је за обичну службу војске у рату.

4-то. Железни путеви саграђени по стратигијским начелима, а нарочито удешени за доношај трупа, морају имати две стазе.

5-то. Главни војвода не сме никад да има железњак, који му везује основицу са операцијама у непријатељској земљи, нити и у којој земљи, да се ослони на дугачку стазу, која је изложена нападима непријатељевим.

6-то. Железни путеви кориснији су при операцијама обране него ли напада. Рашљеви су стратегијске позиције велике важности. Осим тога јасно је, да због непрестаног развића железњака и њихова војничка важност све ће већа и већа бити; с тога добро би било, кад би сваки војник био толико вешт, да их уме покварити и према потреби поправити.

Напоследку у своме чланку, пуном мудрости и знања, капетан Тајлар примећује, да употреба бу-дака у операцијама ратним, приметно се мора ши-

рити, у колико се вештије развија употреба родова војске и усавршено точно оружје; и завршуге говорећи, да због силне употребе жељезног пута у стратегији, вредно би било, кад би сваки војник, у датоме тренутку, више или мање знао штогод од инжењерских послова.

ВОЈНИЧКИ ГЕНИЈЕ.

Из Клаузевица

Александар Протић офицер.

(Свршетак.)

Сад само још мало напред до трупе до похота која се од неколико сати бори са неописаном храброшћу. Овди је ваздух пун куршума; ми чујемо како кратким своим летом продиру ваздух, осећамо како подобно муњама пролећу покрај ушну, главе, нашег срца, па поред тих мука још нам срце пара и јаук и стенање бедних рањеника.

Доиста дотаћи се оваких слојева опасности, а не померити свешћу бар за неколико тренутака, значило би имати изванредан дух. Ну сваки ће ту осетити, да се при овакој радњи, светило мисли другачије прелама но код спекулативне радње. — Истина је, да се човек брзо упозна са тим опасностима, да после пола сата почиње постајати равнодушни према свему што се око њега збива — неки мање а неки више; али до подпуне равнодушности, до природне еластичности срца и душе, обичан човек није кадар да се успе. С тога нам признати ваља, да се и овди са обичним човеком ништа изградити неда, а то је у

толико истинитије, у колико је и задатак који се има извршити, већи. Ту треба много одушевљене, стoичне и урођене бравуре, много честољубља и довољног познанства са опасностима, па да нам дејствоваће у овако отешчаним околностима неизостане иза наших комбинација, што их за столом седећи, прависмо.

О телесном напору у рату.

Кад никоме неби било дозвољено изрећи пресуду о каквом ратном догађају иначе, него у часу кад је од мрза укочен или, или кад га врућине и жеђ мори и кад је од тешког умора малаксао: тад и ако би имали мало пресуда које су објективно истините, бар би имали субјективних, т. ј. таквих у којима би се односи судије према предмету подпуно огледао. — О томе ћемо се уверити ако усчитамо описе несретних догађаја од људи, који у њима лично учествоваше. Ту ћемо наћи често нерасположености па и малодушности, а то је са свим природно јер је суд о томе написан под утицајем телеснога напора, који треба узети у призрење.

Између многих ствари у војни, за употребу којих није нигде прописана полицајска такса, спада поглавито и телесни напор. Предпоставивши, да се неће немилице трошити, он остаје вазда главни чинитељ свих моћи у рату, о којима нико није кадар у напред и поуздано да каже: доклен се оне могу потенцирати. Јер, као год што је само јака мишица стрелчева кадра да на стрели јаче притегне тетива, тако је исто само јак дух у стању да снагу војске потенцира. Нешто је са свим друге, кад

војска, притешњена опасностима и несрећама, тражи спасења у сопственом напору, те се више пути подобно зиду кад се свали и на комадиће разбије — на све стране растури, а друго опет кад је она ношена поносом, прибављеним победама, те се управљати даје по вољн њезинога заповедника; први напор кадар је у нама да произведе чувство сажалевања, а други побуђује нас да му се дивимо, с тога, јер се други теже може да сноси од првога.

Премда је овди говор само о напору што га војсковођа захтева од своје војске, а старешина од својих војника, т. ј. говор је о срчаности којом се напор од војске захтева, ипак не треба заборавити и на напор ком је и сам заповедник подложен. Пошто доведе показасмо анализу рата, ми ћемо се потрудити, да и о томе коју проговоримо.

Говор је овди само о телесноме напору који је као и опасност један од главних узрока „Фрикције.“⁴⁾ — Као год што се „трење“ еластичних тела неда израчунати, тако исто и фрикција нема одређене и познате мере. Да се са посматрањима и опицавањима отешчаних услова у војни неби чинила никаква злоупотребења, природа је даровала сили наше увиђавности доброга и поузданог вођу, а тај је наша **осетљивост**. Као што поједини, кад му се важе да је слаб и несавршен, неможе противно да докаже иначе, него ако такво мишљење противним и стварним доказима не обори, или се за пругу напешену му не освети, — исто тако и војсковођа за-

4) Фрикција је „трење“ које произлази из напора.

једно с војском не може оправдати претрпљену поразу ни уништити ружно упечатљење отуда, тиме, што ће се позвати на претрпљену опасност, оскудицу и напоре. Ово увеличава сјајност победе, али не умаљава срамност поразе. Наше чувство које ту пресуђује, не допушта блажију осуду.

РАТНА СРЕЋА.

Написао Ед. дела Бар Дипарк.

ПРЕВЕО С ФРАНЦУСКОГ, ШТАВНИ ОФИЦИР

Мих. Н. Илић.

(Продужење).

Капетан Заставниковић, ађутанат ђенералу Отингеру, сматрајући битку, говораше нешто своје војводи; он се беше на коњу искренуо а десну руку по гриви опружио, — у томе баш часу једно зрно (сигурно малог калибра), „прошав испод руке и коњског врата, збрише му пуца од униформе, а њему пак никаке ране не зададе. Истог вечера сеђаше у позоришту, као што сведочи очевидац, од кога сам позајмио овај догађај.¹⁾

1857 побуни се Инђија: Инглези су били здраво у тескоби, јер њих беше мало а напротив побуњених Ципејаца много, — и Лукновска резиденција у мало што се не угаси. У то доба баш, некакав јуначан Ципејац, усуди се приближити самоме Лукнову и подпали грдну гомилу исечене сламе, што беше

¹⁾ Souvenirs des Compagnes d'Italie et de Hongarie, par M. de Pimodan, 1861, стр. 215.

око вароши. Близу ове страховите ватре имали су Инглези један барутни магацин, — и тренут који још, па ће и он прснути... Али сређа поможе Британцима: бујна киша угаси пламен и још припоможе, те очистише све путове к Лукнову, које беше покрито велики број стоке, што гладна тумараше и бедно скапаваше.

9-г Септембра 1860 пође француски експедициони корпус из Тиен-Сина у Пе-кинг. Првог дана стигне у село Пу-ко. Но у вече навали ужасна бура и киша напуни им једва свршени логор; а да је већа невоља: кинеске вође у овој тами побегоше. Због овога не моглоше да продуже пут, јер имађаху мало транспорта, а број болесних како који дан растао је и требаше дакле све више и више кола. Сређом, једним проматрањем дознаше, да је Царски канал, (Пе-хо дао га ископати), који пресеца операциону пругу на Пе-кинг, близу њиховога стана и да је пун кинеских чамаца. За четрдесет и осам сахата накупише их по доста па рездивши свој транспорт у две секадриле, моглоше и водом ићи.

Сређа у рату показује се често само као парцијална корист. На свршетку Фебруара 1845 год. у Неерландеској источној Ииђији беху се побунили Малајци. Потпоручик Банзер бранио се од њих у логору, који утврди Гегер Малентан. Осим својих педесет војника имао је у логору још и око четрдесет жена и деце. Невоља беше велика јер им мала заира беше изгорела, једно случајно убијено прасе и по том једно псето тек им је само за часак глад уто-

милу. Оскудица у води беше друга беда, нарочито што у догору беше и рањених, који очајно мољаху да неподносну жеђ загасе. Један одважан наредник оде на реку и донесе неколико судића воде. Но трећег дана напада, удари јака киша и разхлади жарке ране бораца и напоји целу малу колонију: то беше срећна околност, па „ипак баш она беше узрок судбини, — стражари много претрпеше те ноћи од буре и већина пушака закисе и не могаху се употребити“¹⁾.

Срећа може донети каткад таквих околности, које у први мах изгледају као противство или само жалосте. Тако 1800 приближење Скривија препречи Бунапарти да се у Вогхери улогори, али баш ова неудесност отворила је пут Наполеоновој битци код Маренга. Дакле, његов губитак код Сен-Жан-д'Акра бејаше само добро дело среће, која га тајном стазом вођаше ка његовој величини,²⁾ не на истоку, већ у Француској.

Било како му драго, тек из овог мемоара може се то увидити, да је успех у рату по најчешће долазио из срећног стицаја околности, или боље, из доистине вештине управљања, или још и с тога што каткад тек једно **ништа** помогне заповеднику³⁾. Рат

1) *Faites militaires des Indes — orientales — néerlandaises*, par M. le Capitaine de Gerlach, à Zalt — Bommel chez Noman, 1859, стр. 449.

2) *Voyage en Orient*, par Marmont, том III, стр. 99.

3) Често и недостатак у дару држи кога у сенци, уместо да га пусти да се у светлости развија. Још нису дарови тако ретки као што се мисли, али мало њих наоде своје средине и доспевају до цели.

је као и свака игра променљиве среће. Баш кад је Густаф Адолфо стао на земљу Немачку, са свим је лепо у ђерманској дијети изрекао Тилије, један од бољих ђенерала царевих, ову мисао: „Рат је игра где се добија више или мање — по страсти играча. Час се добија, час се губи; и кад се много добија, обично се догађа, да игра дуже траје, а то или с тога, што онај, који добија, продужава игру што тежи да више добије, или што онај, који губи, неће да престане од игре само, што се нада да опет добије што је изгубио. На свршетку срећа се обрне; и онај што је добијао изгуби не само оно што је добио, већ и све што је имао пре но што је започео играти¹⁾).

Па може ли се ослонити само на срећу, да нам она рат реши, као што то тврде многи писци па и Корнељ Непот? И, зар треба пренебрегнути најпростије осторожности и не користовати се знањем војничке вештине, која је постала кад и колевка првих људи? Да испитамо ове две тачке.

Пре свега, ако би се војвода само на срећу ослонио, он тада не би имао никаквих дужности: јер, дужност је реч разума, а овоме несме ништа недостатајати, нарочито пак кад су ту уплетени интереси тако важни, као они што у рату постају, који задиру у снагу и биће каквога народа. Искусан и с извесним даром војвода не сме никад пренебрегнути и престати да своје чува, због што је он срећан. Кад се каква ствар без воље и рђаво ради,

¹⁾ Khevenhueller. Ann - Fernandi, стр. 1289. Изрек Тилија, од кога смо нешто изложили, без сумње је украшен и улепшан писцем кронике.

скоро никад не успева, ма да је очевидно да треба; као год што већина признаје, да им у главном много боље послови теку, кад се само прилежно и марљиво ствари одаду. Па опет сви послови не успевају увек, јер, „ако је сваки човек господар своме дару, то не следује да он влада и својом срећом“; због тога се и каже¹⁾ да за рат ваља имати вештине, јунаштва и среће.²⁾ Аристотело жели да срећа прати његовог питомца, а Димостен називље је највећим добром живота.

И Сула имађаше ове среће. Салуст је могао о њему рећи: „Његова способност не беше никад испод његове среће, и многи људи сумњаху еда ли код њега беше веће његово јунаштво или његова срећа.“³⁾ И Цезар је имађаше; један пример тога ми смо у почетку овог мемоара изложили; и он је није крио,⁴⁾

1) *Le bon militaire*, par Boussauelle, 1770, стр. 177, 178. Писац додаје: „Лепо је имати заслуге, без висока чина“; ово је један одблесак Ла Бријевог говора о личној заслуги. Код њега находимо: „Ваља радити да се достојно употребе; остало се нас не тиче, то је посао других.“ А пре тога рече: „Људи су толико заузети самим собом, да им не остаје ни мало времена да пропикну или да испитају друге.“ — Цицерон је већ писао налик на ово: „У човеку ваља ценити врлину а не срећу.“ *Traité des Devoirs*, књ. II. гл. 20.

2) Без овога двога нема јунака. Види *Le Héros*, par Gratien, стр. 166. — Подобно читамо у једном врло кратком чланку, подписаном R.—В. и служени солдат; чланак се зове Човек у рату, и штампан је у новинама *Spectataire Militaire*, за Априлије 1834: Пријатна судба, јунаштво и оно, што се зове бити срећан, ... то је имање изабраних овог света!.. Смрт на пољу части награда је и апотеоза јунакова. —

3) *Guerre de Jugurtha*, XCIII.

4) „Хелветска војна показује срећу мога оружја“, рекао је он својим војницима. *Guerre des Gaules*, I. 40.

већ је настојавао да је што више развије. Паметно веле да је он био **ковач** своје среће,¹⁾ у место да је просто **дело**, као што толико других њих; та је разлика знатна. И Виљар беше ковач среће своје, с тога је имао само себи захвалити.²⁾ Ми бисмо могли више њих набројити. Но код тих ваља се чувати да не речемо: „То су срећне будале“. Тако исто немојмо ценити само вештину **срећним бити**; и најпостојанији и најразборитији застрашили би се, јер сав њихов труд од више година, глас и величина, могао би само један тренут зле среће распрштати. Грасиен у својој књизи *du Négoс* виче на ове две крајности: „Срећа је велика корист; она надмашује увек заслуге вештине, ал која нема среће. Такође неки воли један ступањ среће него десет мудрости и јунаштва, — осећање невредно и нетостојно разумнога створа! Други опет сматрају **несрећу** као неки знак врлине: Срећа је, као што они веле, опредељење будала, а несрећа судба паметних и свесних. Но то је мишљење огорчених и у сваком погледу несрећних људи“. Праву средину између ове две крајности може бити тешко је наћи, јер изгледа са свим природно да је велики човек у исти мах и срећан. „Вичу на срећу“, вели Ђснерао Ламарка тумач тог осећања, „кад престане помагати јунаку“. Овакво расположење јавнога мњења изгледало би чудно, кад не бисмо знали да се велике масе лако повијају пред јунаком, и, у свом уображењу, придају му све та-

1) Види *Deuxième lettre à César, par Salluste.*

2) Цезар и Виљар знаменитог су порекла.

ленте, све моћи, једном речју, гледају га на неке чудне очи.

Ове масе доиста не знају колко су случајна и неизвесна¹⁾ дела ратна, а нарочито у новије доба, где срећа има много више утицаја,²⁾ утицаја таква, да и Наполеон I. не вероваше са свим својој вештини.³⁾ Никакав војвода не сме да се повери срећи и њеном утицају. „Нико не може бити прави вођ,“ рекао је један знаменити писац, „који није такав у срећи као и у несрећи, јер је рат низ срећних и несрећних промена, и онај, који се не би умео наћи како у једним тако и у другим, не би могао ни 15 дана заповедати војском каквом.“⁴⁾

Несталност триумфа и непостојанство ратне среће велико је.⁵⁾ Послушајмо другог писца: Колико се пута највеће среће крше у једном тренутку, са истом брзином, с којом бесна непогода летњу врућину отера! Један само заборав може узрок бити. Велико поверење учини те бише исечени Варусови легијони, и Варвик збаци Едварда IV. с престола енглеског. Шта не може учинити проста непажња! Баш као да је и сам Омир хтео да нас на то опомене представљајући нам друштво Улисово, кад раздрешеше ветрове, које

1) Mémoires de Boyvin du Villard, 1606, стр. 114.

2) Philosophie de la Guerre, par Chambray, стр. 150.

3) Commentaires sur Clausewitz, стр. 107, 108.

4) M. Thiers Histoire du Consulat et de l'Empire, том XX., стр. 779.

5) Баш кад кардинал Берни мишљаше да је, као министар, на врху своје славе, доби изненада вест о скупштини Клостерсвенској.

Еол Улису беше у меховима поверио, — узрок томе беше само тренутан сан Улисов.¹⁾

Ова несталност дела људских, и то, што мало треба па да се другаче обрну, природно нас повлачи да са Сен-Евремоном закључимо: „Ваља познавати своју звезду, јер је сваки има; многи не познајући је нису били онолко срећни, колко би могли бити у животу своме“. Такође треба испитати звезду свога противника и дознати да ли му срећа често помаже, па ако је тако, боље би било ако се може, с њим се не сударати.

У чему се састоји ова несталност? Изузимајући разне прилике, као што беше Блехеров долазак на разбојиште, што беше дело материјалне заповести, — помоћне околности, које утичу на резултате операција војених, већином припадају моралној заповести.²⁾ Оне зависе више од људи но од месности; па ваља се спремити да се њима користујемо, као год и свима догађајима, који се могу појавити.³⁾

(Продужиће се.)

¹⁾ *Le Mençor des Rois*, par le général comte d'Alvimar, Paris, 1826, страна 455. Исти писац на другој страни вели: „Успех и слава, често припадају срећи.

²⁾ Писмо ђенерала Жомињи у *Spectateur militaire*, Août, 1856. — Војвода почињући борбу,^с рекао је Напхиер, „меће на коцку своје добро име, част и срећу свога народа, и ту иже решити једен и арак пет стопа другачак, или погрешка незналца, или вика страшљивца, или свака друга околност тако исто ошта. *Histoire de la guerre dans la péninsule de 1807 до 1814*, trad. française, tom IX.

³⁾ *Opinions de Napoleon*, par M. Damas-Hinard, t. I. p. 551.